

UDC (УДК) 159.92:351

Когут Ярослав Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: ykogut@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8027-0171

Пряхіна Наталія Олексіївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: pryakhina_natalia@i.ua
ORCID ID: 0000-0002-7512-1566

Жидецький Юрій Цезарійович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: cezh03@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3353-8988

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ

Анотація. Розглянуто окремі питання адміністративно-правового регулювання системи поліцейських заходів та визначення їх психологічної складової. Наголошено на взаємозалежності проблем якості правової регламентації застосування примусових заходів та ефективності дій працівника поліції. Запропоновано способи врахування психологічних аспектів під час проведення поліцією превентивних та примусових заходів із застосуванням чітких правил комунікації на нормативному рівні, основними вимогами до яких є універсальність, лаконічність і чіткість.

Ключові поняття: поліцейські заходи, примус, превенція, психологія, комунікація.

Kohut Yaroslav,

PhD (Law), Associate Professor,
Head of the Department of Social and Humanitarian Training,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: ykogut@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8027-0171

Pryakhina Nataliia,

PhD (Psychology), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Social and Humanitarian Training,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: pryakhina_natalia@i.ua
ORCID ID: 0000-0002-7512-1566

Zhydetskyi Yuriy,
PhD (Pedagogic), Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Social and Humanitarian Training,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: cezh03@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3353-8988

LEGAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF POLICE MEASURES APPLICATION

Abstract. The effectiveness of the police activity is measured by various criteria, the main of which include the trust of the population and the real state of law and order in the territories of local communities. Clear regulations, the content of which is known to every citizen, and their unquestioning observance constitute a guarantee of the quality of functioning of the National Police and public safety.

The article attempts to solve certain problems of policing in Ukraine and to improve the legislation governing the application of police measures. Administrative law does not take sufficient account of the psychological component of a police officer's actions in the performance of his/her duties.

The purpose of the article is to identify certain problems of police measures application and take into account their psychological component in the process of legal regulation.

The Law of Ukraine «On the National Police» does not disclose the meaning of certain terms (for example, «sufficient grounds to consider...») when it is necessary to make a decision on the application of a police measure. Such grounds should be reflected in the Law. Given the difficulty of determining all possible grounds, it is necessary to stipulate at the regulatory level that the internal conviction of a police officer that there is at least one sufficient basis will serve as a justification for the application of a police measure. This will have a positive effect on the psychological readiness of the police officer to act.

Emphasis is placed on the interdependence of the problems of the quality of legal regulation of the application of coercive measures and the effectiveness of the actions of a police officer. Methods of taking into account psychological aspects in the implementation of preventive and coercive measures by the police with the application of clear rules of communication at the regulatory level are proposed.

To minimize possible negative consequences during the application of police measures, it is advisable to develop and consolidate at the legislative level the communication algorithm of the police officer, the main requirements for which are universality, conciseness and clarity.

Key concepts: police measures; coercion; prevention; psychology; communication.

DOI 10.32518/2617-4162-2021-4-197-203

Вступ

Правоохоронна діяльність забезпечує реалізацію державної політики щодо захисту прав, свобод людини та громадянина, власності, протидії злочинності, охорони публічної безпеки та порядку. Про ефективність діяльності поліції свідчать різні критерії, основним з яких є довіра населення. Проте важливим є реальний стан правопорядку на територіях місцевих громад. Чіткі нормативні приписи, зміст яких відомий кожному громадянину, та їх беззаперечне дотримання – є гарантією якості функціонування Національної поліції та запорукою безпеки населення. Застосування поліцейських заходів – важливий засіб превенції правопорушень та протидії злочинності. Водночас важливе місце у їх ефективності займають не лише правові, а й психологічні аспекти. І поліцейський, і особа-правопорушник повинні усвідомлювати свої права

та обов'язки, свою міру відповідальності за наслідки власної поведінки. Тому важливим є розуміння конфліктності характеру таких взаємин під час застосування поліцейських заходів. У цьому разі основним регулятором уникнення потенційних шкідливих наслідків є правова основа застосування превентивних та примусових заходів, яка б враховувала їх психологічні особливості. Поєднанню правових та психологічних аспектів поліцейських заходів присвячена ця стаття.

Проблеми правового регулювання застосування поліцейських заходів постійно були об'єктом досліджень багатьох учених, як-от О. Бандурка, А. Комзюк, К. Ізбаш, А. Собакар, М. Ковалів, М. Лошицький та ін.

Слід зазначити, що одним із перших вітчизняних фахівців-адміністративістів, котрий досліджував правові аспекти застосування поліцейських заходів, був А. Комзюк, який здебільшого

свої дослідження присвячував заходам адміністративного примусу.

Окремі науковці присвячували свої праці застосуванню поліцією зброї, і здійснювали це в межах кримінально-правових досліджень (І. Колб), розглядаючи її застосування для нейтралізації злочинів.

Як гадають інші, застосування поліцейських заходів є допустимим стосовно злочинців, і вони намагалися розглядати проблему в контексті забезпечення заходів кримінального процесуального характеру.

На наш погляд, питання застосування поліцейських заходів є, насамперед, проблемою адміністративно-правового характеру. Проте, на відміну від досліджень у галузях юридичної психології та кримінального права, малодослідженими залишаються психологічні аспекти застосування цих заходів.

Метою статті є визначення окремих проблем застосування поліцейських заходів та врахування їх психологічної складової в процесі правового регулювання.

1. Психологічна складова у нормах про вимоги до поліцейських заходів

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) визначено поняття поліцейського заходу: «Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень» [1].

Особливість характеру зазначених заходів визначається виключним правом поліцейського обмежувати відповідні права і свободи людини. Те, що дозволено поліцейському (працівникам правоохоронних органів), заборонено іншим суб'єктам, які наділені владними повноваженнями, та є для нього одночасно обов'язком. У разі виникнення обставин, що зумовлюють потребу в застосуванні поліцейських заходів, усі інші суб'єкти зобов'язані звернутися по допомогу до поліцейського.

Згідно зі статтею 31 Закону «Про Національну поліцію» поліцією можуть застосовуватися такі превентивні поліцейські заходи: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів вну-

трішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування [1].

Щодо застосування превентивних заходів поліцією, на наш погляд, найбільш дискусійним у правовому та психологічному плані є неврегульованість у Законі поняття (або словосполучення) як-от «достатні підстави вважати...» [1]. Такі підстави є законною причиною для перевірки документів; опитування; поверхневої перевірки і огляду; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; а також для уникнення необхідності виконання поліцейськими певних обов'язкових дій під час поліцейського піклування. Зрозуміло, що багатоманітність службових ситуацій не дає шансів на законодавчому рівні включити конкретні випадки прийняття рішень поліцейськими до категорії «достатніх підстав», проте це зумовлює, з одного боку, можливість певних зловживань своїми правами працівниками правоохоронного органу, а з іншого – може негативно впливати на психічні процеси поліцейського за необхідності прийняття вольових рішень про застосування поліцейського заходу.

Навіть саме словосполучення в Законі передбачене у формі множини. То чи означає це те, що має бути кілька підстав для застосування поліцейського заходу, чи досить буде однієї підстави, але вона має бути «достатньою»? Що таке достатність причини тощо? Наприклад, у доволі резонансній, з погляду реформування поліції, статті 35 Закону «Зупинення транспортного засобу» термін «достатні підстави» відсутній, і лише використовується термін «очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу» [1].

Окрім цього, під час виконання повноважень, згідно зі статтею 42 Закону, поліція уповноважена застосовувати такі заходи примусу: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї [1]. А статтею 29 Закону передбачено вимоги до поліцейського заходу, згідно з якими поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції і має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним [1].

Законність – це режим (стан) відповідності суспільних відносин законам і підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється внаслідок їх неухильного вико-

нання всіма суб'єктами права [2, с. 67]. Тобто законність заходу передбачено як таку, що визначена законом. А поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж ті, що визначені законами України [1]. Тому пропонуємо розглядати законність застосування поліцейського заходу як такого, що здійснюється на підставі закону, в межах закону та з метою, яку встановив законодавець.

Слід зауважити, що до прийняття нового закону про поліцію, якраз щодо законності виникали дискусії, які відбувалися довкола спеціальних засобів (на той час міліції), перелік та порядок застосування яких був затверджений лише у підзаконному нормативному акті, постанові Кабінету Міністрів України. Тому сучасні положення Закону не викликають жодних претензій. Кожен поліцейський зобов'язаний дотримуватися норм чинного законодавства, приписів, які визначають зміст і характер його повноважень.

Проблеми, які можуть виникати у поліцейських із дотриманням ними вимог законності під час застосування поліцейських заходів, пов'язані з фактичними знаннями нормативних приписів, правильним трактуванням положень закону в конкретних ситуаціях та здатністю відтворити ці норми у пам'яті в екстремальних ситуаціях. Звісно, що важливим чинником у цьому випадку буде якісна, професійна, зокрема професійно-психологічна підготовка, досвід та розвиток професійно орієнтованих психічних процесів, як-то відчуття, сприймання, увага, уява, мислення та пам'ять.

Далі Закон передбачає, що обраний поліцейський захід має бути необхідним, тобто таким, коли для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід, або його застосування буде неефективним, а також, якщо такий захід заподіє найменшу шкоду й адресату заходу, й іншим особам [1].

Ми вважаємо, що з правового погляду, поліцейський має певний «простір» для вибору необхідного заходу, серед можливих до застосування в конкретній ситуації, що залежить від правильної оцінки ризиків, насамперед, особистій безпеці поліцейського, безпеці інших осіб, і надалі, безпеці правопорушника. У психологічному плані складність дотримання поліцейським вимог необхідності заходу полягає у неможливості передбачити характер подальшої поведінки особи, щодо якої він застосовується, браку часу для того, щоб зіставити реальні ризики особистій безпеці під час обрання відповідного заходу.

Наступною характеристикою застосування поліцейського заходу є його пропорційність,

тобто, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави внаслідок такого застосування, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди [1]. Проблемним, з погляду правової оцінки пропорційності заходу, є відсутність будь-якої шкали порівняння оцінки благ, які підлягають захисту, та заподіяваної шкоди. Низка досліджень адміністративно-правової та кримінально-правової науки, пов'язана з кваліфікацією дій особи у стані необхідної оборони та крайньої необхідності, дає певну інформацію для визначення правомірності дій працівника поліції при застосуванні поліцейських заходів. Проте, з психологічного погляду, поліцейському часто доводиться діяти лише інтуїтивно, як-от розраховувати свою фізичну силу під час її застосування до агресивного правопорушника, не володіючи жодною попередньою інформацією про його фізичні дані та можливості під час опору. Це може призвести або до загроз особистій безпеці, або до сприйняття в подальшому дій поліцейського як непропорційних загрози та їх подальшого оскарження.

Ще однією вимогою до поліцейського заходу є його ефективність, тобто обрання заходу, застосування якого забезпечує виконання повноважень поліції. На наш погляд, така ознака не дає чіткого визначення виду поліцейського заходу і, теоретично, може передбачати будь-який із них, головне, щоб він дозволяв досягнути поставленої мети, наприклад припинити правопорушення.

А наступним положенням Закону визначено, що поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, або якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною, або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу [1]. І саме ця норма не викликає дискусій щодо можливостей її виконання.

Зазначені вимоги до поліцейських заходів, насамперед, дають можливість охарактеризувати заходи поліцейського примусу. Саме комплексний підхід, із дотриманням усіх вимог до поліцейського заходу, є запорукою його правомірності. Але щоразу результат залежатиме також від індивідуально-психологічних характеристик працівника поліції.

2. Особливості комунікації в умовах застосування примусових поліцейських заходів

Зі щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Л. Денісової про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2020 рік

впливає, що «під час моніторингових візитів НПМ (Національного превентивного механізму – авт.) виявлено факти отримання тілесних ушкоджень усіх видів, надмірного застосування засобів фіксації та спеціальних засобів для стримування осіб, які перебувають у місцях несвободи, тривалої ізоляції у непристосованих приміщеннях, ненадання знеболювальних препаратів важкохворим з больовим синдромом, зокрема на онкологічні хвороби. Водночас в багатьох випадках отримання тілесних ушкоджень не фіксується, а потерпілим не надається медична допомога, як це передбачено Керівними принципами ООН з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань, інших жорстоких та таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання та чинними нормативно-правовими актами. Під час моніторингових візитів виявлено випадки надмірного застосування сили працівниками поліції під час затримання громадян. Це підтверджується також наявністю у 2020 році звернень 852 осіб до ЗОЗ (закладів охорони здоров'я – авт.), де в поясненнях щодо причин і обставин отримання травм ними зазначалося про нанесення їх працівниками органів поліції під час затримання. За цими фактами до ЄРДР внесено відомості, за якими розпочато досудове розслідування у 203 кримінальних провадженнях» [3].

А отже, виникає питання про те, які причини протиправних дій поліцейських під час застосування поліцейських заходів, та які шляхи їх усунення?

Як вважають науковці, головними психологічними особливостями поліцейської діяльності є:

1) надмірна правова регламентація професійної поведінки поліцейського та прийняття ним рішень. Усі порушення закону є неприпустимими, і, насамперед, свідчать про непрофесіоналізм поліцейського;

2) владний характер діяльності, що вимагає точності під час виконання правових приписів. Усе зумовлює формування спрямованості особистості поліцейського, а відтак формує його правосвідомість та визначає високий рівень соціалізації і відповідальності перед громадою та суспільством;

3) фактор екстремальності у професійній діяльності, однаковість функцій, висока напруженість та робота в умовах дефіциту часу, протидія з боку інших осіб, ігнорування особами правових норм, проблемами комунікації з населенням;

4) нетиповий характер праці, наявність психічних перевантажень, неритмічність режиму дня, брак відпочинку, стан психіч-

ної напруженості, емоційні перевантаження, з можливими наслідками у вигляді нервових розладів чи захворювань;

5) вимушена процесуальна самостійність з високим ступенем відповідальності [4, с. 25].

Щодо превентивної діяльності поліцейських, то вона також характеризується певними негативними особливостями. До них відносять: підвищений рівень психологічної напруги, конфліктність, обмеженість часовими межами, наявність субординації, негативного ставлення з боку громадян.

Тому, як ще один напрям підвищення ефективності діяльності поліцейських, В. Литвин пропонує розробити методичні рекомендації, які б чітко визначали психологічні аспекти проведення профілактичних та превентивних заходів із застосуванням правил комунікації. Авторка схиляється до думки, що в таких рекомендаціях мають бути висвітлені головні компоненти успішної комунікації з особою чи групою осіб, основні етичні правила спілкування поліцейського з різними категоріями населення та основні принципи, на яких ґрунтується професійна комунікація (принципи шанобливого ставлення до колег, тактовності, доброзичливості, пунктуальності, вміння тримати себе в рамках загальноприйнятих правил пристойності, скромності, точності, вмінні контролювати свій емоційний стан), щоб сприяти ефективності комунікації в службовій діяльності. Водночас у рекомендаціях вона пропонує надати загальну характеристику конфліктів у професійній діяльності та головні причини конфліктів, які виникають (протилежність соціальної орієнтації, відмінність ідеологічних та соціально-економічних переконань, різні морально-етичні принципи, управлінські, функціональні, організаційні та ситуативні причини) [5, с. 131].

Аналізуючи вказані пропозиції, хочемо зауважити, що такі рекомендації справді необхідні. Проте, на наш погляд, більш нагальною є потреба вдосконалення саме правових норм, зокрема Закону, в частині запровадження комунікаційного алгоритму дій поліцейського під час застосування поліцейських заходів, а саме:

1. Визначення на нормативно-правовому рівні порядку та змісту законних вимог поліцейського до осіб під час застосування поліцейських заходів (короткі та зрозумілі фрази, спрямовані на припинення правопорушення та/або забезпечення особистої безпеки поліцейського та безпеки інших осіб).

2. Роз'яснення виду, причин та підстав застосування поліцейського заходу, прав та обов'язків правопорушника чи іншої особи.

3. Систематизація та передбачення на нормативному рівні усіх випадків, коли застосування поліцейських заходів здійснюватиметься без попереджень, з подальшим роз'ясненням підстав, прав та обов'язків правопорушника тощо.

Важливими є універсальність, лаконічність і чіткість такого алгоритму. Поліцейський не повинен бути переобтяжений необхідністю тривалого роз'яснення причин застосування поліцейського заходу, проте інформація має бути достатньою для їх розуміння. Також факт закріплення цього алгоритму на рівні Закону повинен стати причиною для усвідомлення громадянами обов'язку поліцейського щоразу діяти однаково, згідно з приписами відповідних норм. Це, своєю чергою, має зняти надмірну індивідуалізацію сприйняття претензій поліції правопорушниками та призвести до зменшення конфліктності, оскільки будь-які тривалі дискусії призводять до включення емоційної складової у комунікацію. Заразом має бути забезпечено усі права та свободи осіб, зокрема право на пояснення своєї поведінки та на оскарження дій поліцейських.

Висновки

Вирішення проблем поліцейської діяльності в Україні потребує проведення системних наукових досліджень, які мають на меті вдосконалення норм законодавства, що регламентують порядок застосування поліцейських заходів.

Адміністративно-правові аспекти цього питання недостатньо мірою враховують психологічну складову в діях поліцейського під час виконання ними своїх обов'язків. А саме, положення Закону не визначають окремі терміни, зокрема як-от «достатні підстави вважати...» за необхідності прийняття рішення про застосування поліцейського заходу. Такі підстави, на наш погляд, кількісно та якісно доцільно відобразити у Законі. Враховуючи складність закріплення усіх можливих підстав

на нормативному рівні, необхідно відзначити, що саме внутрішнє переконання поліцейського про наявність хоча б однієї достатньої підстави слугуватиме обґрунтуванням, а відтак впливатиме на психологічну готовність до застосування поліцейського заходу. Тому це питання потребує додаткового опрацювання та внесення законодавчих змін.

Незважаючи на нетривалий час дії Закону, відбуваються певні дискусії щодо ефективності механізму застосування поліцейських заходів. Складність дотримання поліцейським вимог «необхідності заходу» полягає у неможливості передбачити характер подальшої поведінки особи, щодо якої він застосовується, браку часу для того, щоб зіставити реальні ризики особистій безпеці під час обрання відповідного заходу. Також у психологічному плані, поліцейському часто доводиться діяти лише інтуїтивно, як-от розраховувати свою фізичну силу під час її застосування до агресивного правопорушника, не володіючи жодною попередньою інформацією про його фізичні дані під час опору. Це може призвести або до загроз особистій безпеці працівника поліції, або до сприйняття в подальшому дій поліцейського як непропорційних загрозі та їх подальшого оскарження. Тому важливою є структуризація загроз поліцейському, а оголення вогнепальної зброї (чи приведення в готовність спецзасобу) не повинно вважатися непропорційним та не необхідним поліцейським заходом в умовах значної психологічної напруженості чи реального конфлікту. Отож для мінімізації можливих негативних наслідків під час застосування поліцейських заходів доцільною є розробка та закріплення на законодавчому рівні комунікаційного алгоритму дій поліцейського, основними вимогами до якого є універсальність, лаконічність і чіткість.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Марушій О. А. Сутність законності у сфері державного управління та гарантій її дотримання. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2134/vnulpurn20158241310.pdf>
3. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2020 рік. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/document/Ro93g3MaqXSvbW3hNew1nINvDVEPM4muuhpacjb4.pdf>
4. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посібник / О. О. Євдокімова та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Х. : НУВС, 2018. 426 с.
5. Литвин В. В. Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності поліцейських патрульної поліції : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Національна академія внутрішніх справ. К., 2019. 261 с.

References

1. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy [About National Police: Law of Ukraine] vid 02.07.2015 № 580-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukr.].
2. Marushii, O. A. Sutnist zakonnosti u sferi derzhavnoho upravlinnia ta harantii yii dotrymanna [The essence of legality in the field of public administration and guarantees of its observance]. Retrieved from <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2134/vnulpurn20158241310.pdf> [in Ukr.].
3. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini za 2020 rik [Annual report of the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine during 2020]. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/upload/document/Ro93g3MaqXSvbW3hNew1nINvDVEPM4muuhpacjb4.pdf> [in Ukr.].
4. Yevdokimova, O. O. ta in. (2018). Psykholohiia u profesiinii diialnosti politsii [Psychology in the professional activity of the police]. Za zah. red. V. V. Sokurenka. Kharkiv: NUVS [in Ukr.].
5. Lytvyn, V. V. (2019). Psykholoho-pravovi zasady udoskonaleння profesiinoi diialnosti politseiskykh patrolnoi politsii [Psychological and legal principles of improving the professional activities of patrol police officers]. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 10.09.2021

прийнята до друку 21.11.2021

The article: is received 10.09.2021

is accepted 21.11.2021